

**JAÑALANĠAN MÁMLEKETLIK BILIMLENDIRIW STANDARTÍ SHARAYATÍNDÁ
МЕКТЕПКЕ SHEKEMGI JASTAĠÍ BALALAR FIZIKALÍQ TÁRBIYASÍNÍN
SALAMATLANDÍRÍWSHÍ SISTEMASÍN QÁLIPLĚSTIRIW**

Jumaniyazov Qonisbay Tolibaevich – *úlken oqıtıwshı*

konisbayjumaniyazov@gmail.com

Ajiniyaz atındaġı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutu

**ФОРМИРОВАНИЕ ОЗДОРОВИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ
ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕННОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО СТАНДАРТА**

Жуманиязов Конисбай Толибоевич – *стариший преподаватель*

Нукусский государственный педагогический институт имени Ажинияза

**FORMATION OF A HEALTH-IMPACTING SYSTEM FOR PRESCHOOL CHILDREN'S
PHYSICAL EDUCATION UNDER THE UPDATED STATE EDUCATIONAL STANDARD**

Jumaniyazov Konisbay Tolibaevich – *Senior Lecturer*

Ajiniyaz Nukus State Pedagogical Institute

Tayanch so‘zlar: maktabgacha ta‘lim; jismoniy tarbiya; sog‘liqni saqlash tizimi; harakat faolligi; jismoniy rivojlanish; davlat ta‘lim standarti; jismoniy tarbiya va sog‘lomlashtirish faoliyati; bolalar salomatligi; innovatsion pedagogik texnologiyalar.

Rezyume. Maqolada maktabgacha ta‘lim muassasalarida jismoniy tarbiya-sog‘lomlashtirish ishlarini tashkil etishning nazariy asoslari, salomatlik muhitini shakllantirishning asosiy tamoyillari, bolalarning harakat faolligini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari aks ettirilgan. Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanish darajasini oshirishga qaratilgan me‘yoriy-uslubiy hujjatlar va pedagogik amaliyotlar tahlili natijalari keltirilgan.

Ключевые слова: дошкольное образование; физическое воспитание; здоровьесберегающая система; двигательная активность; физическое развитие; государственный образовательный стандарт; физкультурно-оздоровительная деятельность; здоровье детей; инновационные педагогические технологии.

Резюме. В статье рассматриваются теоретические основы организации физкультурно-оздоровительной деятельности в дошкольных образовательных учреждениях, выявляются ключевые принципы построения здоровьесберегающей среды и обосновываются современные подходы к развитию двигательной активности детей. Представлены результаты анализа нормативно-методических документов и педагогических практик, направленных на повышение уровня физического развития дошкольников.

Key words: preschool education; physical education; health-preserving system; motor activity; physical development; state educational standard; physical culture and health activities; children's health; innovative pedagogical technologies.

Summary. The article examines the theoretical foundations of organizing physical education and health activities in preschool educational institutions, identifies key principles for building a health-saving environment, and substantiates modern approaches to developing children's motor activity. The results of the analysis of regulatory and methodological documents and pedagogical practices aimed at improving the level of physical development of preschoolers are presented.

Kirisiv (Introduction). Mámleketlik bilimlendiriw standartlarınıń jañalanıwı sharayatında mektepkе shekemgi jastaġı balalardı fizikalıq tárbiyalaw sistemasın jetilistiriw ayrıqsha áhmietke ie. Zamanagóy normativlik talaplar mektepkе shekemgi bilimlendiriw shólkemlerin balada salamatlıq mádeniyatı tiykarların qáliplestiriw, háreket aktivligin rawajlandırıw, shaxstıń fizikalıq jaqtan bárkamal rawajlanıwı ushın sharayatlar jaratıwǵa baǵdarlamaqta. Sonıń menen birge, ámeliyattıń analizi denetárbiya-

salamatlandırıw jumsların shólkemlestiriwdiń dástúriy formaları densawlıqtı saqlaw hám bilimlendiriw procesin individuallastırıw boyınsha zamanagóy talaplarǵa tolıq juwap bermeytuǵının kórsetpekte.

Dene tárbiyasınıń teoriyalıq-metodologiyalıq tiykarları elimiz hám sırt el ilimpazlarınń miynetlerinde keltirilgen. A.Q.Utepbergenovtıń izertlewlerinde dene tárbiyası hám sport iskerligin ilimiy támiyinlewdiń zamanagóy kózqarasları ashıp berilgen, dene tárbiyası sistemasına

pedagogikalıq tásir kórsetiwdiń innovaciyalıq usılların engiziw zárúrligi atap ótilgen (Utepbergenov, 2022). R.S.Salomov hám R.S.Salomovlardıń jumıslarında dene tárbiyası ulıwma bilim beriw procesiniń eń áhmiyetli komponenti hám ósip kiyatırǵan áwladtı salamat turmıs tárizin qalıplestiriw quralı sıpatında rol atqarıwı dálillengen (Salomov, 2015; Salamov, 2003). Ásirese, F.A.Kerimov hám M.N. Umarovtıń shıǵarmaları qızıǵıwshılıqqa iye bolıp, olarda sport tayarlıǵında boljaw hám modellestiriw máseleleri kórip shıǵılǵan. Avtorlar tárepinen usınılǵan metodlar pedagogikalıq sistemalardı tiykarlangan túrde joybarlastırıw imkaniyatın beredi, bul balalardıń densawlıǵın saqlawshı dene tárbiyası baǵdarlamaların dúziwde úlken áhmiyetke iye (Kerimov, Umarov, 2005). Mektep oqıwshılarınıń dene tárbiyası teoriyasınıń T.S. Uchmanxodjaev hám S.G. Arzumanov shıǵarmalarında bayan yetilgen klassikalıq qaǵıydaları mektepke shekemgi bilimlendiriw sharayatında da óz áhmiyetin saqlap qalmaqta, sebebi olar balalardıń háreket iskerligin shólkemlestiriwdiń metodikalıq tiykarın quraydı (Uchmanxodjaev, Arzumanov, 1987).

Solay etip, mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń háreket iskerligin shólkemlestiriwde zamanagóy metodologiyalıq kóz-qaraslarǵa tiykarlangan, zamanagóy mámleketlik bilimlendiriw standartlarına sáykes keletuǵın densawlıqtı saqlawshı dene tárbiyası sistemasın islep shıǵıw hám ilimiy tiykarlaw zárúrligi menen baylanıslı.

Izertlewdiń maqseti hám wazıypaları

Izertlewdiń maqseti - jańalangan mámleketlik bilimlendiriw standartı sharayatında mektepke shekemgi jastaǵı balalardı densawlıqtı saqlawshı dene tárbiyası sistemasınıń modelin teoriyalıq jaqtan tiykarlaw hám islep shıǵıw.

Qoyılǵan maqsetke erisiw ushın tómendegi wazıypalar sheshildi:

1. Milliy izertlewshilerdiń miynetleri tiykarında balalar fizikalıq tárbiyasın shólkemlestiriwge zamanagóy ilimiy-metodikalıq qatnaslardı talqılaw.

2. Mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemlerinde salamatlıq ortalıǵın qalıplestiriwdiń tiykarǵı principlerin belgilew.

3. Mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń salamatlıǵın bekkemlewge baǵdarlangan dene tárbiyası sistemasınıń dúzilisi hám mazmunın tiykarlaw.

4. Fizkultura-salamatlastırıw jumısı procesinde salamatlıqtı saqlaw texnologiyaların nátiyjeli ámelge asırıwdiń pedagogikalıq shárt-sharayatların anıqlaw.

5. Mektepke shekemgi bilimlendiriw mákemelerinde dene tárbiyası ámeliyatın jetilistiriw boyınsha usınıslar islep shıǵıw.

Izertlew metodları (Research methods)

Qoyılǵan wazıypalardı sheshiw ushın bir-birin tolıqtıratuǵın izertlew metodlarınıń kompleksinen paydalanıldı:

Dene tárbiyası hám salamatlıqtı saqlaw mashqalası boyınsha ilimiy hám oqıw-metodikalıq ádebiyatlardıń teoriyalıq analizi (Kerimov, Umarov, 2005; Utepbergenov, 2022; Salomov, 2015). Mektepke shekemgi bilimlendiriwdiń mazmunın hám mámleketlik bilimlendiriw standartlarınıń talapların tártipke salıwshı normativlik-huqıqiy hújjetlerdi tallaw.

Prognozlaw hám modellestiriw kóz-qarasları tiykarında densawlıqtı saqlawshı dene tárbiyası sisteması strukturasını joybarlaw ushın qollanılauǵın pedagogikalıq modellestiriw (Kerimov, Umarov, 2005).

Mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemlerinde dene tárbiya-salamatlastırıw shınıǵıwların shólkemlestiriwdiń pedagogikalıq ámeliyatın baqlaw hám talqılaw.

Dene tárbiyası hám mektepke shekemgi bilimlendiriw tarawı qánigeleriniń pedagogikalıq tájiriybesin ulıwmalastırıw.

Tiykarǵı bólim (Main part)

1. Mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń densawlıǵın saqlawshı dene tárbiyası sistemasın qalıplestiriwdiń teoriyalıq tiykarları.

Mektepke shekemgi bilimlendiriw sistemasında dene tárbiyası bala ulıwma rawajlanıwınıń eń áhmiyetli bólegi hám onıń salamatlıǵın bekkemlew faktori sıpatında qaralmaqta. R.S.Salomov tárepinen islep shıǵılǵan dene tárbiyası teoriyası qaǵıydalarına muwapıq, dene tárbiyası háreket kónlikpeleriniń qalıplesiwin, fizikalıq sıpatlardıń rawajlanıwın hám belsendi turmıs tárizine turaqlı motivaciyanı tárbiyalawdı támiyinlewi kerek (Salomov, 2015). Jańalangan bilimlendiriw standartları sharayatında bul qaǵıydalar pedagogikalıq tásirdi individuallastırıw hám densawlıqtı saqlawdıń tiykarǵı baǵdarına baǵdarlangan jańa mazmunǵa ie bolmaqta.

A.Q.Utepbergenovtıń atap ótiwinshe, dene tárbiyası hám salamatlandırıw iskerligin ilimiy jaqtan támiyinlew balalardıń háreket iskerligin shólkemlestiriw maqsetleri, quralları, usılları hám formaların anıqlawdı óz ishine alǵan sistemalı qatnastı talap etedi (Utepbergenov, 2022). Bunda dene tárbiyası sistemasınıń nátiyjeliligi mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń jas hám

psixofiziologiyalıq ózgesheliklerin esapqa alıwǵa baylanıslı.

Zamanagóy pedagogikalıq sistemalardı joybarlawda pedagogikalıq modellestiriw metodi ayrıqsha áhmiyetke iye bolmaqta. F.A.Kerimov hám M.N.Umarovlar fizikalıq tayarlıq baǵdarlamaların dúziwde prognozlaw usılların qollanıw zárúrligin tiykarlaydı, bul júklemeni optimallastiriw hám turaqlı salamatlastırıw tásirín támiyinlew imkaniyatın beredi (Kerimov, Umarov, 2005). Bul kózqaraslardı mektepke shekemgi dene tárbiyası tarawına ótkeriw densawlıqtı saqlawshı ortalıqtı ilimiy tiykarda joybarlastırıw imkaniyatın beredi.

Dene tárbiyasın shólkemlestiriwdiń klassikalıq metodikalıq qaǵıydaları T.S. Uchmanxodjaev hám S.G.Arzumanovlardıń miynetlerinde dene tárbiyası shınıǵıwlarınń dúzilisi hám mazmunı, háreket iskerligin shólkemlestiriw formaları, balalardı pedagogikalıq qollap-quwatlawǵa qoyılatuǵın talaplar ashıp berilgen (Uchmanxodjaev, Arzumanov, 1987). Bul qaǵıydalar mektepke shekemgi bilimlendiriwdiń zamanagóy standartlarına beyimlestiriwde óz áhmiyetin saqlap qalmaqta.

Solay etip, mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń salamatlıǵın saqlawshı dene tárbiyası sistemasın qalıplestiriwde dene tárbiyasınıń teoriyalıq tiykarların, pedagogikalıq modellestiriw usılların hám bilimlendiriw standartlarınıń zamanagóy talapların birlestiriw talap etiledi.

2. Mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń densawlıǵın saqlawshı dene tárbiyası sisteması modeli.

Mektepke shekemgi jastaǵı balalardı fizikalıq tárbiyalawdıń nátiyjeli sistemasın islep shıǵıw balanıń fizikalıq rawajlanıwına hám densawlıǵın saqlawǵa kompleksli tásir etiwdi támiyinleytuǵın strukturalıq-funkcional modeldi qurıwdı názerde tutadı.

Model dúzilisi tómendegi quramlıq bólimlerdi óz ishine aladı:

1. Maqsetli komponent.

Mámleketlik bilimlendiriw standartı talaplarına muwapıq balalardıń salamatlıǵın saqlaw hám bekkemlew, háreket mádeniyatı tiykarların qalıplestiriw hám fizikalıq pazıyletlerin rawajlandırıwdıń tiykarǵı baǵdarların belgileydi.

2. Mazmunlı komponent.

Mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń jas ózgesheliklerine sáykes fizikalıq shınıǵıwlar, háreketli oynılar, salamatlandırıw proceduraları hám dem alıw gimnastikası elementleriniń kompleksin óz ishine aladı.

3. Shólkemlestiriwshilik-metodikalıq komponent.

Oqıtıwdıń oynılı hám shaxsqa baǵdarlangan usılların qollanıw, hár qıylı háreket formaların almasıp barıw, sabaqlardı rejelestiriwde pedagogikalıq modellestiriw elementlerinen paydalanıwdı názerde tutadı (Kerimov, Umarov, 2005).

4. Orталıq komponenti.

Mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkeminde qáwipsiz, rawajlandırıwshı hám motivaciyalıq dene tárbiya hám salamatlandırıw ortalıǵın jaratıwǵa qaratılǵan.

5. Bahalaw-nátiyjelilik komponenti.

Balalardıń fizikalıq rawajlanıwı, háreket aktivligi dárejesi hám densawlıǵınıń jaǵdayın qadaǵalawdı támiyinleydi.

Modeldi ámelge asırıwdıń pedagogikalıq shártleri:

- mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń jası hám individual ózgesheliklerin esapqa alıw;
- háreket júklemesin optimallastırıw;
- fizkultura shınıǵıwların basqa jumıs túrleri menen integraciyalaw;
- pedagoglardıń kásiplik kompetentligin arttırıw;
- balanıń salamatlıq mádeniyatın qalıplestiriwde shańaraq penen birge islesiw.

Bul modeldi ámelge asırıw turaqlı salamat turmıs tárizi kónlikpelerin qalıplestiriw, balalardıń fizikalıq rawajlanıw dárejesin arttırıw hám olardıń barksamal bolıp jetilisiwi ushin sharayat jaratıwdı támiyinleydi.

Usınıs etilip atırǵan qatnastıń ilimiy jańalıǵı.

- mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń densawlıǵın saqlawshı dene tárbiyası sistemasınıń strukturalıq-funkcional modeli tiykarlangan;
- pedagogikalıq modellestiriw metodları mektepke shekemgi bilimlendiriw sharayatına sáykeslestirilgen;
- fizkultura-salamatlandırıw jumıslarınıń nátiyjeliligin arttırıwdıń pedagogikalıq shártleri belgilengen.

Juwmaqlaw (Conclusion)

Ótkerilgen izertlewler jańalangan mámleketlik bilimlendiriw standartı sharayatında mektepke shekemgi jastaǵı balalardı densawlıqtı saqlawshı dene tárbiyası sistemasın qalıplestiriwdiń áhmiyetligin tiykarlaw imkaniyatın berdi. Ilimiy-metodikalıq dereklerdiń analizi sonı kórsetti, mektepke shekemgi bilimlendiriwdiń zamanagóy sisteması balanıń salamatlıǵın saqlaw hám bekkemlew, onıń háreket aktivligin rawajlandırıw hám shaxstıń fizikalıq mádeniyatı tiykarların qalıplestiriwge tiykarǵı áhmiyet qaratılǵan.

Pedagogikalıq modellestiriw hám boljaw usılların qollanıw dene tárbiya shınıǵıwları

strukturasın optimallastırıw hám turaqlı salamatlandırıw nátiyjesin támiyinlew imkaniyatın beredi.

Mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemleri ámeliyatında modeldi nátiyjeli ámelge asırıwdın pedagogikalıq shártleri anıqlandı.

Solay etip, izertlew maqsetine erisildi, qoyılğan wazıypalar sheshildi hám alınğan nátiyjeler mektepke shekemgi bilimlendiriwde dene tárbiyası sistemasın bunnan bılay da jetilistiriw ushın tiykar bolıp xızmet ete aladı.

Ámeliy usınıslar: Izertlew nátiyjeleri tiykarında mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemleri ámeliyatına engiziw boyınsha tómendegi usınıslar berilgen:

Dene tárbiyası sistemasın salamatlıqtı saqlaw hám shaxsqa baǵdarlangan qatnas principleri tiykarında rejelestiriw.

Balalardıń háreket iskerligine motivaciyasın arttırıw ushın oyun formaları hám variantlı shınıǵıwlar kompleksinen paydalanıw.

Mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń jas hám psixofiziologiyalıq ózgesheliklerin esapqa alǵan halda háreket júklemesin optimallastırıw.

Kúndelikli dene tárbiya-salamatlastırıw jumıslarına dem alıw gimnastikası, korrekciyalawshı hám profilaktikalıq shınıǵıwlar elementlerin kirgiziw.

Shınıǵıwlardıń qáwipsizligin hám emocionallıq tartımlılıǵın támiyinleytuǵın fizikalıq tárbiyanı rawajlandırıwshı ortalıq jaratıw.

Balalardıń fizikalıq rawajlanıwı hám densawlıǵınıń jaǵdayın turaqlı baqlap barıw.

Shańaraqta bala salamatlıǵı mádeniyatın qalıplestiriw boyınsha ata-analar menen óz-ara birge islesiwdi shólkemlestiriw.

Ádebiyatlar

1. Kerimov F.A., Umarov M.N. Sportda prognozlashtirish va modellashtirish. – T.: ÓzDJTI, 2005.
2. Utepbergenov A.Q. Dene tárbiyası hám sport jumısın ilimiy izertlew (5A112001 – dene tárbiyası hám sport shınıǵıwları teoriiyası hám metodikası bilimlendiriw baǵdarı ushın) Ádebiyat teoriiyası [Matn]: sabaqlıq / A.Q. Utepbergenov. – Toshkent: «Yosh avlod matbaa», 2022. – 168 b.
3. Salomov R.S. Sovershenstvovanie obrazovatel'nogo processa podgotovke bakalavrov po napravleniyu «Fizicheskaya kultura i sport». Avtoref. diss. ... d-ra ped. nauk. –Toshkent: 2003. -37 s.
4. Ucmánxodjaev T.S., Arzumanov S.G. Fizicheskoe vospitanie v shkole. // Uchebnoe posobie. T.: Medicina, 1987. – 543 s.
5. Salamov R.S. Jismoniy tarbiya nazariyası va uslubiyati // Darslik. I jild T.: ITA Press, 2015 – 296 b.